

ZAND EN WATER

De zandplaten van de Oosterschelde, het grootste nationale park van Nederland, dreigen weg te spoelen. Hoe kan het tij worden gekeerd?

De Roggenplaat, een grote zandbank in de westelijke Oosterschelde, is de afgelopen jaren veel kleiner geworden.

OP DE ROGGENPLAAT

Kokkels vormen een belangrijke voedselbron voor steltlopers in de Oosterschelde. Wind en getij hebben de schelpen opgestuwd tot een rug die ook bij hoogwater nog ruim boven het waterpeil uitsteekt (boven). Groenwier geeft een zomerse aanblik (onder); op de achtergrond Japanse oesterbanken (de donkere vlekken) en, aan de horizon, de Zeelandbrug.

Tekst: Pancras Dijk

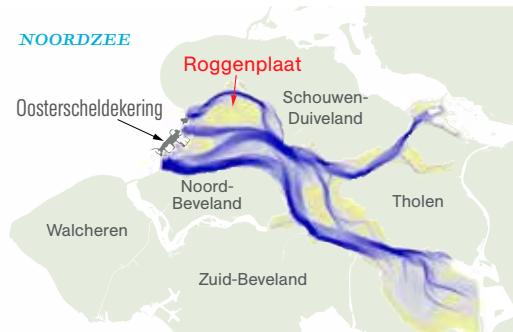
Fotografie: Edwin Paree;

Filip Staes (onderwaterbeelden)

“**D**e Oosterscheldekering weghalen? Dat lijkt me niet zo'n goed idee. Maar ondertussen is het probleem steeds groter geworden.” Wendy Janse noemt zichzelf wel boswachter op zee. Haar werkgebied is de brede strook natuur aan de zuidkust van Schouwen, maar de aangrenzende Oosterschelde slokt veel van haar aandacht op. “De wisselwerking tussen de zandplaten en het kustgebied is sterk”, zegt de boswachter van Natuurmonumenten.

De Oosterschelde is het grootste nationaal park in Nederland. Van oudsher kent de zeearm een grote biodiversiteit. Onder water een kraamkamer, boven water een pleisterplaats. In het geribbelde zand aan de Schelphoek, een Schouwense polder nabij Serooskerke die sinds de Watersnoodramp van 1953 een baai in de Oosterschelde is, zijn de sporen van de vogels die er foerageren overal zichtbaar. Rosse grutto's, bonte strandlopers, wulpen: ze doen zich bij laagwater te goed aan de overdaad aan pieren.

“De Waddenzee is als pleisterplaats voor trekvogels misschien bekender,” zegt Janse, “maar de Oosterschelde is net zo belangrijk, met meer dan tachtig soorten die hier jaarlijks foerageren.” Maar de natuurlijke schatkamer wordt bedreigd door een bouwwerk dat dertig jaar geleden juist werd gepresenteerd als de redding ervan. Het oorspronkelijke Deltaplan, bedoeld om de waterwolf voor eeuwig te temmen, voorzag

OMHELZINGEN

Zeekatten tijdens de paring. De andere mannetjes die normaal gesproken op de loer liggen om er met het vrouwtje vandoor te gaan, vormen hier een beschermende ring rond het parende stel – kennelijk kwam de fotograaf naar hun smaak iets te dichtbij. Tijdens de paring, elk jaar in mei, verschiene zeekatten voortdurend van kleur.

STRANDKRAB (*CARCINUS MAENUS*)

BLAUWTIPJE (*JANOLUS CRISTATUS*)

SNOTOLF (*CYCLOPTERUS LUMPUS*)

DIKKOPJE (*POMATOSCHISTUS MINUTUS*)

Een wereld onderwater

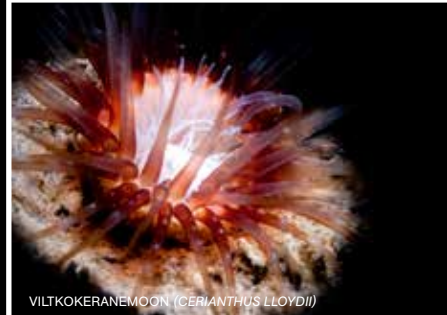
Is er nog ongerepte natuur in Nederland? De onderwaterbeelden uit de Oosterschelde doen vermoeden van wel. Toch zijn het juist de door de mens gemaakte constructies die het mooiste zeeleven aantrekken. De pijlers van de Zeelandbrug, de Bergse Diepsluis, de dijken en de dammen vormen het grootste kunstmatige rif ter wereld. Deze maand vinden hier de wereldkampioenschappen onderwaterfotografie plaats.

ATLANTISCHE DWERGINKTVIS (*SEPIOLA ATLANTICA*)

OORKWAL (*AURELIA AURITA*)

VILTOKERANEMOON (*CERIANTHUS LLOYDII*)

HARLEKJINSLAK (*POLYCERA FAEROENSIS*)

ZWARTE GALATHEA (*GALATHEA SQUAMIFERA*)

GEWONE HOOIWAGENKRAB (*MACROPODIA ROSTRATA*)

MOSSEL (*MYTILUS EDULIS*)

KORTSNIJTZEEPAARDJE (*HIPPOCAMPUS HIPPOCAMPUS*)

GEWONE ZEEKAT (*SEPIA OFFICINALIS*)

WEDUWEROOS (*SAGARTIOGETON UNDATUS*)

in de bouw van een gesloten dam. Het estuarium zou een groot zoetwatermeer worden. Om de natuur – en de in hun broodwinning bedreigde mossel- en oesterkwekers – tegemoet te komen, werd uiteindelijk besloten de waterkering tussen Schouwen-Duiveland en Noord-Beveland open te houden. De acht kilometer lange Oosterscheldekering telt 65 pijlers, sommige veertig meter hoog. Alleen al die pijlers blijken de kracht van het binnenstromende water met 30 procent te verminderen. “Juist die kracht was blijikbaar nodig om te voorkomen dat de zandplaten verdwijnen”, zegt Eric van Zanten van Rijkswaterstaat.

Door de verminderde instroom is de Roggenplaat de voorbije decennia op sommige plaatsen meer dan een meter lager geworden en het gebied dat bij eb droogvalt een stuk kleiner. Van Zanten wijst naar de enige opstand die er te vinden is: een zeker drie meter hoge rug van schelpen, op volledig natuurlijk wijze gevormd en al jaren een baken in het westelijk deel van de Oosterschelde. “De killingfields van de kokkels”, zegt Van Zanten. “Als ik een kokkel was, zou ik van die aanblik erg treurig worden.”

Elk jaar weer verdwijnen er vijftig voetbalvelden aan zand en slik, en als het proces op zijn beloop wordt gelaten, is de Oosterschelde binnen zestig jaar enkel nog een grote watermassa waar de zandplaten nauwelijks nog boven water komen, waar vogels weinig meer te zoeken hebben en waar zeehonden – nu zwemmen er zo’n vijftig in het gebied rond – geen plek meer hebben om te baren, te zogen en te zonnen. De zandhonger in de Oosterschelde is op dit moment een van de grootste bedreigingen voor de Nederlandse natuur, stelt Natuurmonumenten.

Biologe Inez Flaming kent de Roggenplaat als weinig anderen. Ze groeide op in Zierikzee, en als meisje voer ze naar de zandvlakte om er eindeloze, zonovergoten middagen te spelen. Nu bewoont ze een boerderij buiten Colijnsplaat. Loopt ze haar erf af en de dijk op, dan kijkt ze uit over de Oosterschelde. Ze gaf er vele duikcursussen, maar haar geld verdient ze als docent aan de Roosevelt Academy in Middelburg. “Sinds ik hier begon met duiken heb ik soorten zien komen en gaan”, zegt ze.

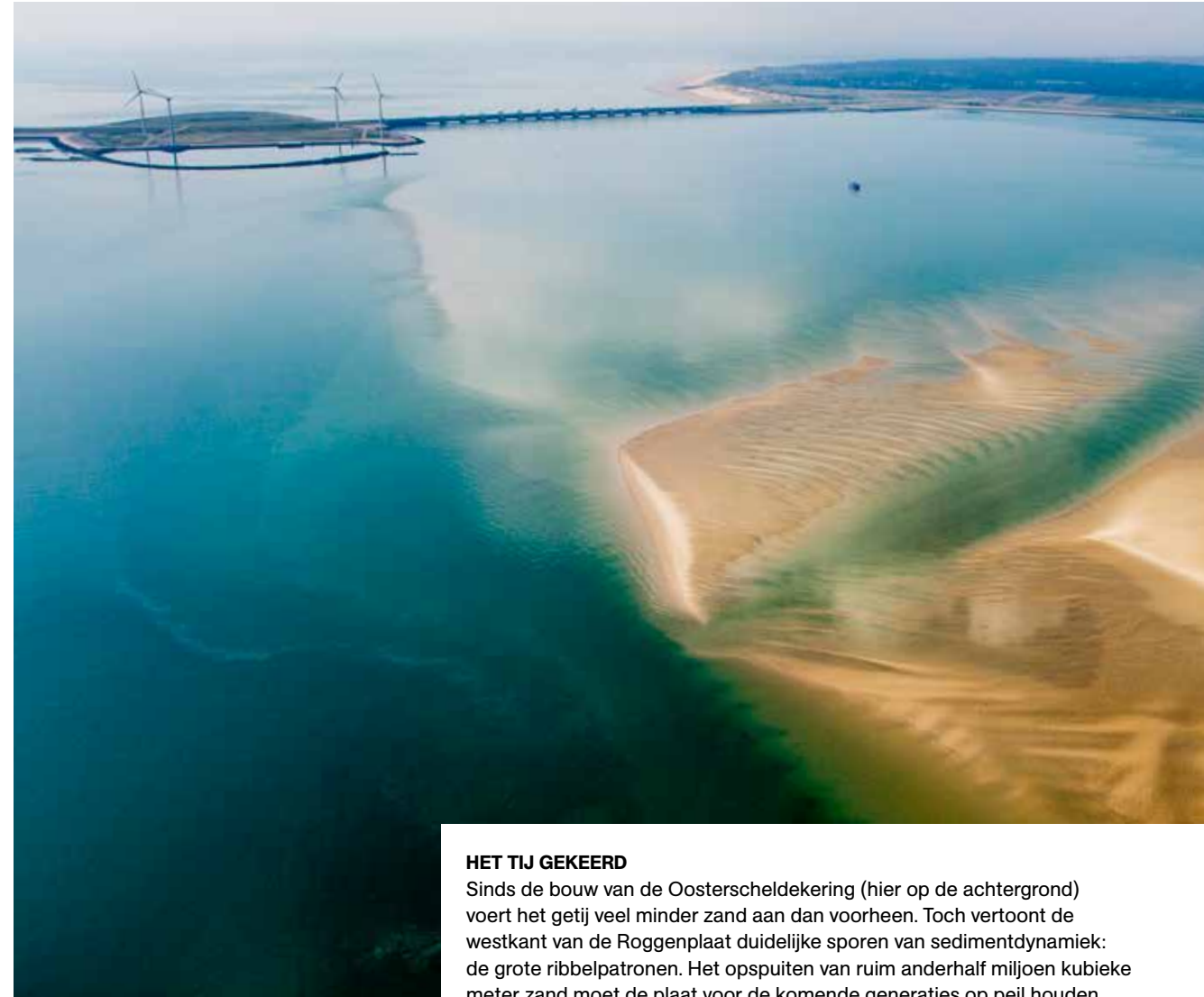
Voor duikers is de Oosterschelde bijzonder interessant; het gebied geldt als de mooiste duikstek van Nederland en deze maand worden er de wereldkampioenschappen onderwaterfotografie gehouden. De beste duikfotografen zullen er zich vergapen aan de bruinvissen, slakjes, krabbetjes, brokkelsterren, sepias, zeeanellijeren en zeepaardjes.

Exoten doen het goed in de Oosterschelde. Sinds 1980 zijn er zeventig soorten bijgekomen, de meeste via ballastwater van grote schepen, andere omdat de industrie er heil in zag. Nadat de oorspronkelijke, platte oesters in de jaren zestig door ziekte werden getroffen, stapten de kwekers over op de Japanse oesters. Die hebben zich inmiddels over de hele Oosterschelde verspreid. “Ze worden zelfs verkocht als Zeeuwse oesters”, zegt Flaming. “En ook Zeeuwse sushi staat al op de kaart.”

De Oosterschelde is het enige nationaal park in Nederland waar economische bedrijvigheid tot de kerndoelstellingen behoort. De mosselen oesterkwekerijen vormen van oudsher een belangrijke bron van inkomsten voor Zeeland. Maar de zilte kweek heeft gevolgen voor het waterleven. Rond de kwekerijen zijn ‘dode zones’ ontstaan, waar het water is veranderd in een donkere drab, het gevolg van de uitwerpselen van de mosselen. De boomkorvisserij, schadelijk voor het bodemleven, is nu weliswaar nagenoeg verboden, maar de bodem zal nog jaren nodig hebben om zich te herstellen.

Met de exoten hebben we inmiddels leren leven. De zandhonger daarentegen is niet zomaar weg. Een structurele oplossing is onmogelijk, zeggen Natuurmonumenten en Rijkswaterstaat, maar zandsuppletie biedt in elk geval voor een periode van 25, misschien wel vijftig jaar respijt door de negatieve effecten ervan aan te pakken. Met 12,3 miljoen euro van de rijksoverheid en gemeenten, van Natuurmonumenten, de Europese Unie en (via crowdfunding) van gewone burgers, moet daarmee in 2017 worden begonnen op de Roggenplaat.

“In de Noordzee is de Zandmotor verzezen, een enorme hoeveelheid opgespoten zand die decennialang de duinenrij en het strand op

HET TIJ GEKEERD

Sinds de bouw van de Oosterscheldekering (hier op de achtergrond) voert het getij veel minder zand aan dan voorheen. Toch vertoont de westkant van de Roggenplaat duidelijke sporen van sedimentdynamiek: de grote ribbelpatronen. Het opspuiten van ruim anderhalf miljoen kubieke meter zand moet de plaat voor de komende generaties op peil houden.

natuurlijke wijze moet versterken”, vertelt Van Zanten. “Hier in de Oosterschelde krijgen we een Zandbrommer.”

Aan de Schelphoek toont hij me twee stenen dammetjes die op het strand zijn aangelegd. Tussen de dammen ligt duidelijk meer zand dan op plekken waar de stenen niet liggen. We proberen op alle manieren het zand vast te houden, legt Van Zanten uit. Een simpele stenenrij lijkt al te helpen.

Met 1,65 miljoen kubieke meter zand zal de Roggenplaat worden versterkt. Niet alleen de natuur is erbij gebaat, zegt Van Zanten: het nieuwe zand breekt de golfslag voor die de dijken bereikt. Zo wordt behalve de zandhonger de behoefte aan hogere dijken gestild. □

MEER ONLINE natgeo.nl/oosterschelde

Uiteindelijk is veiligheid belangrijker dan biodiversiteit. Mee eens? Reageer op deze stelling op onze website, via Facebook (/nationalgeographicNL) of op Twitter: @NatGeoNL.